

Josip Koller in njegova spominska plošča v Solkanu pri Novi Gorici

Edo KOZOROG*, Vitomir MIKULETIČ**

Minilo je 140 let od smrti in 135 let od svečanega odkritja spominske plošče v Solkanu pri Novi Gorici v spomin Josipu Kollerju. Zdaj spominska plošča sameva neopažena v skali v bližini apnenice nad dokaj prometno asfaltno cesto Solkan–Trnovo, ki so jo zgradili pred 150-timi leti po Kollerjevem načrtu. Tudi sicer ima spominska tabla žalostno zgodovino, saj so jo leta 1919 Italijani prekrili z betonskim premazom in poškodovali slovensko in nemško besedilo. Leta 1957 so člani DIT -gozdarstva Posočje odstranili premaz in obnovili poškodovano klesano besedilo s črno barvo. Ob koncu minulega leta je DIT gozdarstva Posočja Zavodu za varstvo kulturne dediščine znova dalo pobudo o obnovi table in morebitni premestitvi na ustreznjšo lokacijo. Najverjetneje se bo v letu 2011, upoštevaajoč vse okoliščine, postavilo kopijo ali povsem novo obeležje na ustreznjšo lokacijo.

Josip Koller₁ je bil eden prvih slovenskih gozdarjev₂. Rodil se je v Bohinjski Bistrici 25. 3. 1798 očetu Andreju in materi Jožefini, roj. Seethal, umrl pa v Gorici 2. 8. 1870₃. Oče je bil upravnik Zoisovih fužin v Bohinju, njegov brat Marijan Koller₄ pa benediktinski pater, astronom in višji uradnik na Dunaju.

¹ Italijanski arhivski viri ga navajajo kot Giuseppe Koler, nemški pa kot Josef Koller. V rojstni Bohinjski Bistrici smo želeli v krstnih knjigah v župnišču preveriti pravilno ime, vendar so krstne knjige na žalost ohranjene šele po letu 1840. Nekateri slovenski viri ga omenjajo tudi kot Jožef Koller (Šivic, A, 1959: Jožef Koller, Gozdarski vestnik, 7–8/59, ZGD Ljubljana). Na spominski tabli, pri kateri so nedvomno sodelovali njegovi sorodniki in prijatelji, pa je izpisano pri slovenskem besedilu Josip Koller, zato z veliko zanesljivostjo lahko trdimo, da je to ime uporabljal pred smrtjo, domnevamo pa, da je bilo njegovo krstno ime Jožef.

² Gašperšič, F., 1995: Gozdnogospodarsko načrtovanje v sonaravnem gospodarjenju z gozdovi, BTF, Oddelek za gozdarstvo, str. 17).

³ Šumarska enciklopedija, 1 A-Kos, Leksikografski zavod FNRJ, Zagreb 1959.

⁴ Marian Koller (1792–1866), Družina, 6. 9. 1981.

Na Goriškem je bil Koller v širši javnosti znan zlasti zaradi svojih zaslug pri gradnji ceste Solkan–Trnovo, zaradi česar so mu postavili v Solkanu 8. maja 1875 spominsko obeležje ob začetku omenjene ceste₅.

Bil je tudi pionir pri pogozdovanju slovenskega Krasa. Na prošnjo tržaškega občinskega sveta je namreč leta 1859 s črnim borom pogozdil del kraškega ozemlja pri Bazovici nad Trstom.

Kollerjevo najbolj znano, najboljše in inventivno delo v gozdarstvu pa je gozdnogospodarski načrt za Trnovski gozd iz leta 1844, ki je na žalost še vedno pogrešan kljub načrtnemu iskanju po nekaterih arhivih v Sloveniji, Italiji in Avstriji. V načrtu iz leta 1878 so citirani in s tem ohranjeni le posamezni deli teistga načrta, iz katerih je mogoče povzeti njegove bistvene vsebine.

Po pregledu gozda je ugotovil, da je stanje sestojev podobno kot ob Schneiderjevem popisu leta 1802. Največje spremembe so bile v Smrečjuali je to kraj ali smrekov gozd, saj so smrekove gozdove v vojnih letih do 1815 Francozi popolnoma izkoristili, za ta namen so celo zgradili lastno pot od Krnice proti Trnovemu. Pomembne so tudi njegove ugotovitve glede pomanjkljivosti Flameckovih »oddelčnih načrtov«, ki so Trnovski gozd s 120-letno obhodnjo razdelili na 120 približno enakih, večinoma pravokotnih površin ne glede na obliko terena ter po tem izvajali sečnje. Menil je, da 120-letna obhodnja, določena leta 1771, ni najprimernejša, temveč da je zaradi dobrih rastišč in rastnosti sestojev drevje zrelo že pri 80 letih.

⁵ Gedenktafel für den k.k. Forstmeister Josef Koller in Görz, Centralblatt für das gesamte forstwesen, I. Jahrgang Wien, Juli 1875, 386–387, Prevedel Vitomir Mikuletič, 2005.

* Univ. dipl. inž. gozd., vodja odseka za gozdnogospodarsko načrtovanje, Zavod za gozdove Slovenije, OE Tolmin, Tunov drevored 17, Tolmin.

** Univ. dipl. inž. gozd., Kromberška cesta 15, 5000 Nova Gorica.

Besedilo na Kollerjevi tabli (Foto: Edo Kozorog)

Zato je proizvodno dobo zmanjšal na 70 let. Z zdajšnjim gledanjem je to pretirano kratka proizvodna doba, vendar ne smemo pozabiti, da je bil v tistem času Trnovski gozd namenjen oskrbovanju Gorice in njenega zaledja z drvmi.

Za Flameckom je zopet obudil in zelo zagovarjal zastorno gospodarjenje, ki se je v praksi le počasi uveljavljalo. S svetlitvenim posekom v sestoje, predvidene za obnovo, je uravnaval sestavo naravnega mladja, cilj mu je bila zmes 0,5 bukve in 0,5 iglavcev (zmanjšanje deleža bukve). Predlagal je pomladitveno dobo 10 do 14 let, vrzeli pa posaditi z iglavci.

V letih okoli 1844 je na Primorskem nastalo več gozdnogospodarskih načrtov: Kollerjev načrt za Trnovski gozd, Balasitzev načrt za idrijske gozdove in Kurzev načrt za bovške gozdove. Vsi trije imajo več skupnih točk: vsi so na žalost pogrešani in vsi so bili naklonjeni takrat izjemni ideji naravnega pomlajevanja in zastornega gospodarjenja. Na žalost se je temu obdobju slovenskega razvoja načrtnega gospodarjenja, ki je potekalo

na Primorskem, namenjalo premalo pozornosti, podobno, kot se je še do nedavnega neupravičeno potiskalo v ozadje zastorno gospodarjenje. Čeprav je v enomernih bukovih sestojih taka tehnika gospodarjenja še vedno najustrenejša, zlasti v težje dostopnih in slabše odprtih sestojih, kjer je z ekološkega vidika ustreznejše žično spravilo. V nasprotju z jelko bukvi tudi ustreza tak način gospodarjenja, če ni večjih ovir pri pomlajevanju (npr. zapleveljenje ipd.).

Ob izdelavi gozdnogospodarskega načrta je Koller razmejil in celoten Trnovski gozd obdal z zidom iz zloženih kamnov, da bi okoliškim prebivalcem preprečil prilastitev zemljišča.

Koller je bil tudi začetnik »merkantilistične« gozdarske politike. Na Goriškem je s svojim delovanjem uspel ohraniti vsaj eno državno skladišče drv kot regulatorja cen drugim ponudnikom lesa iz gozda in tako preprečil nastanek monopolov. Po letu 1843 je bil Koller poverjenik družbe za kmetijstvo, takrat je bil sicer s. kr. domenski in gozdni rentni mojster gozdnega urada, pred tem

Lokacija Kollerjeve table (Foto: Edo Kozorog)

pa je služboval v Motovunu. Bil je tudi stalni član Deželne komisije za odvezo in regulacijo zemljiških bremen za mesto Trst in za Primorje. Okoli leta 1860 je začel zelo bolehati za protinom. Ker je bil v slabem gmotnem položaju, si ni mogel privoščiti daljšega zdravljenja. Leta 1864 je bil razrešen vodstva Gozdnega urada v Gorici in še isto leto tudi upokojen.

Pomen ceste Solkan–Trnovo je lepo razviden iz nagovora ob njenem odprtju, ki ga je povzel dr. Grofbauer v svojem članku v *Centralblatt für das gesamte Forstwesen*, I. Jahrgang Wien, Juli 1875, stran 386–387. Izvirni naslov je bil *Gedenktafel für den k.k. Forstmeister Josef Koller in Görz*:

»Vsak potujoči iz Gorice proti Tolminu opazi lepo umetelno cesto, ki se v Solkanu odcepi od glavne ceste in pelje v Trnovski državni gozd. Po dolgih, rahlo se vzpenjajočih serpentinah, doseže vsak voz z lahkoto gorsko višino. Ob končanju te

krasne gradnje l. 1860 so zakladi visokih trnovskih državnih gozdov dostopni in okoliške gorske občine lahko zdaj po tej cesti svoje s trudom pridelane izdelke prinašajo na trg in z obratno vožnjo pokrivajo svoje domače potrebe, kar pa je bilo prej zelo težavno in je v kratkem času uničilo vlečno živino.

To cesto lahko štejemo za glavno življenjsko prometno žilo za vso okolico.

Dolžina od začetne točke v Solkanu do Trnovega znaša 6296 sežnjev⁷ (klafter), in med vzhodniško točko do Trnovega znaša višinska razlika 467 sežnjev. Gradbeni stroški so znašali preko 88.000 fl. tako, da je dolžinski seženj poprečno stal 14 fl. 50 kr. avstrijske valute. Stroški so bili tako visoki zato, ker je bilo treba zgraditi velike gradbene objekte: mostove, propuste in visoke oporne zidove (škarpe) in razstreliti skalovje ter nasuti nasipe. Največji most, zgrajen ves iz kamnitih kvadrov, stoji pri premostitvi doline

⁶ Članek je prevedel Vitomir Mikuletič, 12. junija 2005.

⁷ 1 seženj = 1.8965 m

Slеме in je dolg 65 sežnjev (klafter) in na najnižji točki visok 5.9 sežnja (klafter). Zasluga gradnje te ceste gre že umrlemu c.k. gozdnemu mojstru Josipu Kollerju, predstojniku bivšega c.k. gozdnega urada Gorica, ker je znal z veliko vztrajnostjo premagati finančne težave, da bi ta svoj priljubljeni načrt pripeljal do izvršitve.

Že dolgo je bil namen vseh, ki so poznali to zaslugo, da bi ime tega gozdarja ovekoveli s spominsko tablo na tej cesti.

8. maja 1875 pa so (uradniki) uslužbenci gozdne in domenske direkcije v Gorici izpeljali to idejo in svečano odkrili spominski kamen, ki je takoj izven Solkana vgrajen v skalo.

Pri tej svečanosti so bili prisotni uslužbenci gozdne in domenske direkcije in gozdni upravitelji Trnovskega gozda s c.k. dvornim svetnikom in višjim gozdnim mojstrom Albertom Thirst-om na čelu. Na posebno povabilo so se udeleženci slovesnosti c.k. dvorni svetnik baron Rechback, vodja c.k. okrajnega glavarstva Gorica, c.k. komisar v. Marguet in predstojniki občin okoliških krajev. Od naslednikov slavljenca se je slavja žal lahko udeležil le sin dr. Johann Koller, c.k. notar v Kanalu.

Po kratkem govoru, v katerem sta bila naglašena pomen ceste in zasluga graditelja, je dvorni svetnik Thieriot prisotnemu sinu slavljenca, še živeči soprogi oz. materi in bratom sporočil, da je vsem gozdarskim uslužbencem v veliko zadovoljstvo,

da so lahko za prihodnje čase na trajen način ohranili zasluge tako zaslužnega gozdarja.

Sedaj je padel zastor doslej zagrnjene plošče in ob pokih mežnarjev je zabliščal napis v nemškem in slovenskem jeziku: »Mnogo zaslužnemu c.k. gozdnemu nadzorniku Josipu Kollerju, ustanovitelju te ceste (1855–1860) v spomin – njegovi častilci.«

Gozdni mojster Ludwig Dimitz je zdaj v slovenskem jeziku nagovoril zastopnike občin in pojasnil, kako veliko korist bo imelo prebivalstvo od izgradnje te ceste in še pri dvigu dobrobiti in kulture.

Nato so prisotnim sinovom slavljenca izročili lovorjev venec, ki je visel pod spominskim kamnom, da bi ga ohranili kot spomin na slavnost. Dr. Koller se je nato zahvalil s prisrčnimi besedami za priznanje zaslug svojega očeta in je izrazil priznanje kmetijskemu ministru in ministru za finance, s katerih razumevanjem je sedanja za gozdarstvo tako koristna organizacija državna gozdna uprava dosegla tak položaj.

Po svečanosti so se vsi udeleženci zbrali pri slavnostni pojedini v Gorici. Medtem je prispel še telegram iz Dunaja od sina, svetnika finančne prokuratorje, dr. Petra Kollerja, ki je zbranim častilcem njegovega očeta izrazil prisrčno zahvalo.»

Kollerjevo življenje je izčrpno povzel tudi A. Šivic v Gozdarskem vestniku št. 7–8/1959.

Književnost

Martin Čokl: Iz mojega življenja,

Ljubljana 2010, samozaložba, 48 strani, 6 barvnih in 25 čb slik, barvni ovitek, broširano

Pred tremi leti (2007) smo v Gozdarskem vestniku objavili obširnejši prikaz Čoklovega strokovnega gozdarskega življenja. Njegova stoletnica rojstva je bila žlahten razlog (prvi gozdarski strokovnjak pri nas, ki je doživel 100 let) za strokovni spominski zapis. Vsa njegova strokovna dejanja so bila skoraj vedno na robu inovacije, spomnimo – smolarjenje, prirejene francoske tarife za slovenske razmere, izum gozdarskega

polimetra. Takšno je bilo tudi njegovo življenje. Čeprav žlahtno konzervativen, v bistvu legalist, je vedno iskal nekaj novega – nove rešitve za potrebe slovenskega gozdarstva.

Lani oktobra 2010 pa nas je spoštovani kolega za 103. obletnico rojstva ponovno presenetil; ne le, da je bister in relativno zdrav, zopet je pomahal z rekordno zastavico, napisal je tudi knjigo o svojem poreklu in življenju. Že res, da